

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

**Συναισθηματικό προφίλ μαθητών με μαθησιακές
δυσκολίες: η αποτύπωση στη λογοτεχνία**

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ-ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΕΙΡΗΝΗ
ΖΗΚΑ

doi: [10.12681/edusc.1676](https://doi.org/10.12681/edusc.1676)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Α.-Σ., & ΖΗΚΑ Ε. (2019). Συναισθηματικό προφίλ μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες: η αποτύπωση στη λογοτεχνία. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1, 9-15. <https://doi.org/10.12681/edusc.1676>

Συναισθηματικό προφίλ μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες: η αποτύπωση στη λογοτεχνία

Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου: Επίκουρος Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε
asantoni@hol.gr

Ειρήνη Ζήκα: Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας-Ειδική Παιδαγωγός
zika.irene@gmail.com

Περίληψη

Σύμφωνα με πολλές έρευνες, με τη διάγνωση των μαθησιακών δυσκολιών, η πιθανότητα για περιορισμένη ακαδημαϊκή πορεία και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη αυξάνεται. Οι μαθητές με διάγνωση μαθησιακών δυσκολιών εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά για έλλειψη κοινωνικής προσαρμογής και εμπλοκή σε επισφαλείς συμπεριφορές (αυτοκτονία, χρήση ουσιών, σεξουαλική δραστηριότητα) απ' ό,τι οι άλλοι συμμαθητές τους χωρίς ανάλογες δυσκολίες. Σχετικές μελέτες αναφέρονται στην ανεργία και την κοινωνική απομόνωση ατόμων που διαγνώστηκαν με μαθησιακές δυσκολίες ενώ διακρίνονται συχνά αισθήματα μειωμένης αυτοαντίληψης, σύγχυσης, ηττοπάθειας και απελπισίας. Πρόσθετες ανησυχίες συχνά βιώνονται ως αποτέλεσμα αρνητικής συμπεριφοράς συμμαθητών, συνομηλίκων ή εκπαιδευτικών απέναντί τους. Σε πρωτότυπη έρευνα που διεξήχθη το 2001, καταμετρήθηκαν ενενήντα βιβλία φαντασίας για παιδιά και εφήβους που απεικόνιζαν τουλάχιστον έναν χαρακτήρα με μαθησιακές δυσκολίες, κατά κύριο λόγο στην ανάγνωση και στη γραπτή έκφραση. Σε αυτά τα κείμενα, ο εκφοβισμός και οι μειωτικοί χαρακτηρισμοί αναφέρονται ως συνήθη προβλήματα που επιδρούν αρνητικά στη διαμόρφωση του συναισθηματικού προφίλ των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες ενώ η ίδια η φύση των δυσκολιών τους φαίνεται να διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην πλοκή του μυθιστορήματος. Για παράδειγμα, οι γονείς, στην πλειονότητα των ιστοριών αυτών παρουσιάζονται να αντιδρούν αρνητικά αρχικά απέναντι στο πρόβλημα και να αντιστέκονται στη διαδικασία της αξιολόγησης ενώ για τους εκπαιδευτικούς παρατηρούνται αρνητικές και θετικές απεικονίσεις. Τέλος, προτείνεται οι εκπαιδευτικοί, οι άλλες ειδικότητες της ειδικής αγωγής αλλά και οι ίδιοι οι γονείς να αναζητούν τις φαντασιακές απεικονίσεις των μαθησιακών δυσκολιών και να τις χρησιμοποιούν ως εκπαιδευτικά εργαλεία αλλά και ως μέσα εξοικείωσης με τις ίδιες τις μαθησιακές δυσκολίες.

Λέξεις-κλειδιά: συναισθηματικό προφίλ, μαθητές, μαθησιακές δυσκολίες, λογοτεχνία

Abstract

According to many researches, the possibility of limited academic progress and socio-emotional development is increasing with the diagnosis of learning difficulties. Students with a learning disability diagnosis have higher rates for lack of social adaptation and involvement in precarious behaviors (suicide, substance abuse, sexual activity) than their other peers without such difficulties. Relevant studies refer to unemployment and social isolation of people diagnosed with learning difficulties, and feelings of reduced self-perception, confusion,

defeatism and despair are often perceived. Additional concerns are often experienced as a result of the negative behavior of peers or teachers towards them. In a novel survey conducted in 2001, ninety books of fantasy for children and adolescents were counted that depicted at least one character with learning difficulties, mainly in reading and in written expression. In these texts, intimidation and misappropriation are referred to as common problems that adversely affect the shaping of the emotional profile of students with learning difficulties while the equal nature of their difficulties seems to play a catalytic role in the plot of the novel. For example, parents, in most of these stories, appear to react negatively initially to the problem and resist the evaluation process, while negative and positive images are seen for teachers. Finally, it is suggested that teachers, other specialties of special education and parents themselves should look for imaginary depictions of learning difficulties and use them as educational tools as well as means of familiarizing themselves with the learning difficulties.

Keywords: emotional profiles, students, learning difficulties, literature

Οι μαθητές που διαγιγνώσκονται με μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζουν αυξημένη πιθανότητα για φτώχη ακαδημαϊκή καριέρα και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη (Rock&Leff, 2007). Φέρονται να βιώνουν υψηλότερο κίνδυνο για μη κοινωνική προσαρμογή και εμπλοκή σε επικίνδυνες συμπεριφορές (αυτοκτονία, χρήση ουσιών, σεξουαλική δραστηριότητα), απ ό,τι οι συμμαθητές τους δίχως κάποια δυσκολία. Επιπλέον, εμφανίζουν συχνά φτώχη αυτοϊδέα, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυξημένη ροπή να αναμειγνύονται σε συμμορίες, παρανομίες και κατάχρηση ουσιών (Vernon, 2004).

Σύμφωνα με έρευνες στις Η.Π.Α οι μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΜΔ, σαν έφηβοι συναναστρέφονται περισσότερο με τους γονείς τους, γίνονται άνεργοι και κοινωνικά απομονωμένοι. Επιπρόσθετα, διακρίνεται η τάση να εμφανίζουν αισθήματα ηττοπάθειας και απελπισμένες αφηγήσεις (Wolter, DiLollo, Apel, 2006) καθώς επίσης ανιχνεύονται συναισθήματα σύγχυσης που σχετίζονται με το ότι δε γνωρίζουν πώς να πάρουν τον έλεγχο των ζωών τους (Rodis, Garrod, Boscardin, 2001). Συνιστά γεγονός το ότι μαθητές που διαγιγνώσκονται με μαθησιακές δυσκολίες συχνά νιώθουν διαφορετικοί ή απομονωμένοι από τους συμμαθητές τους εξαιτίας της ετικέτας των μαθησιακών δυσκολιών (Witherell & Rodis, 2001).

Γενικά αναφέρονται ποικίλλα αρνητικά συναισθήματα και εμπειρίες που σχετίζονται με μαθητές διαγνωσμένους με ΜΔ, όπως ντροπή, θυμός, χαμηλή αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη και πειράγματα από συμμαθητές (McGrady, Lerner& Boscardin, 2001), καθώς και δυσκολίες κοινωνικοποίησης (Bowen & Glenn, 1998 ; Tarver-Behring et al., 1998).

Πρόσθετες ανησυχίες που βιώνονται ως αποτέλεσμα της αρνητικής συμπεριφοράς των συμμαθητών, των εκπαιδευτικών και άλλων ενηλίκων απέναντί τους αποτελούν κομμάτια που συμπληρώνουν το παζλ του συναισθηματικού προφίλ των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Η έρευνα καταδεικνύει πώς συχνά τέτοια παιδιά απορρίπτονται από τους συμμαθητές τους (Heinrichs, 2003) και γίνονται «εύκολοι στόχοι» λόγω των γνωσιακών, συμπεριφοριστικών και φυσικών τους διαφοροποιήσεων. Οι μαθητές αυτοί νιώθουν «παρεξηγημένοι» από συμμαθητές και δασκάλους (Rodis et al., 2001) ενώ αρκετοί αναφέρουν πως βιώνουν έλλειψη σεβασμού από τους δασκάλους τους (Medina&Luna, 2004).

Αρνητικές συμπεριφορές και δράσεις των άλλων επιφέρουν επιβλαβείς επιπτώσεις στη συμπεριφορά, τις κοινωνικές σχέσεις, την εκπαίδευση, την επαγγελματική αποκατάσταση και την υγεία των ατόμων που διαγιγνώσκονται με μαθησιακές δυσκολίες (McGrady et al., 2001)

καθώς, η αυτοαντίληψή τους επηρεάζεται αξιολογούμενα από τις συμπεριφορές και τις προσδοκίες των άλλων (Oermann&Lindgren, 1995) και παρατηρείται μία έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητά τους να μάθουν (Silver, 1998), καλλιεργώντας με αυτόν τον τρόπο μία νοοτροπία μαθημένης αβοηθησίας (Deshler, Ellis & Lenz, 1996).

Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες που προκύπτουν από τη χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα παρουσιάζονται ως δευτερογενείς δυσκολίες και συνοδεύονται συχνά από συναισθήματα θυμού και συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται «επιθετική» (Αντωνίου, 2009). Τα κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα που συνοδεύουν τις μαθησιακές δυσκολίες ως ερευνητικό θέμα συνήθως έπονται από τις γνωστικές ικανότητες και αδυναμίες αυτών (Αντωνίου & Σωτηράκη, 2011-Κοτρώνη &Αντωνίου, 2012). Τα παραπάνω φέρουν το συγκεκριμένο θέμα να χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

Σε κάθε περίπτωση, στόχος καθίσταται η αποφόρτιση του κλίματος και η μείωση των συγκρούσεων για μία θετικότερη στάση και αντίληψη, με παροχή βοήθειας από ειδικούς σε γονείς και παιδιά (Αντωνίου & Πλούμπη, 2011).

Η ενεργοποίηση μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες συχνά καθίσταται δύσκολη διότι η ιστορία της επανειλημμένης αποτυχίας τους δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα και αμφιβολίες για τον εαυτό τους. Αξίζει να αναφερθεί πως τα παιδιά αυτά δεν ερμηνεύουν απαραίτητα την επιτυχία σαν κάτι που αντανακλά θετικά για τους εαυτούς τους και οι αποτυχίες δεν είναι απαραίτητα κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί με πολλή προσπάθεια.

Όλα αυτά καθιστούν αδήριτη την ανάγκη ευαισθητοποίησης από γονείς και εκπαιδευτικούς που ασχολούνται με την ποιότητα της μάθησης των παιδιών, απέναντι σε δυνητικά εξοντωτικές ερμηνείες των επιδόσεων τους και επιβάλλουν την κατανόηση των εμπειριών και των πεποιθήσεων των μαθητών μέσω των προσωπικών τους αφηγήσεων (σημαντικό στοιχείο της σχολικής παρέμβασης).

Παρ' όλα αυτά οι συμπεριφοριστικές προσαρμογές των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες δεν επαρκούν, χρειάζονται και τα συμβουλευτικά προγράμματα με τα οποία μπορούν να ταυτοποιηθούν οι κοινωνικοσυναισθηματικές ανησυχίες των μαθητών και οι ίδιοι οι μαθητές βοηθούνται ώστε να επανεξετάζουν τις προσωπικές τους ιστορίες.

Αξίζει να ειπωθούν οι μαθησιακές δυσκολίες μέσα και από την λογοτεχνική σκοπιά. Συγκεκριμένα, μέσα από μία πρωτότυπη θα έλεγε κανείς έρευνα καταμετρήθηκαν ανεπίσημα ενενήντα βιβλία φαντασίας που είχαν γραφτεί για παιδιά και εφήβους, ως το 2001 και απεικόνιζαν τουλάχιστον έναν χαρακτήρα με μαθησιακές δυσκολίες. Τα παραπάνω αναλύθηκαν για να σκιαγραφήσουν πώς αποτυπώνονται οι μαθησιακές δυσκολίες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι τέτοιοι χαρακτήρες ήταν δυναμικοί, που σημαίνει ότι άλλαξαν ή μεγάλωσαν κατά τη διάρκεια της προσωπικής τους ιστορίας. Οι περισσότεροι επίσης αποτελούσαν τον κύριο πρωταγωνιστικό χαρακτήρα, η ιστορία εκτυλισσόταν από τη δική τους οπτική και η μαθησιακή τους δυσκολία είχε ένα τρομερό αντίκτυπο στην πλοκή.

Η πιο συνηθισμένη μαθησιακή δυσκολία που αναφερόταν ήταν στην περιοχή της ανάγνωσης και της γραπτής έκφρασης, με τον κεντρικό χαρακτήρα να λαμβάνει υπηρεσίες σε έναν κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο. Η διαγνωστική αξιολόγηση περιγραφόταν συχνά, αλλά δίνονταν λίγες λεπτομέρειες για τις διδακτικές μεθόδους που ήταν μέρος της ιστορίας. Αξίζει να αναφερθεί επίσης ότι ήταν εμφανείς τόσο οι αρνητικές όσο και οι θετικές απεικονίσεις των εκπαιδευτικών (Prater, 2003).

Πολλά από τα βιβλία αυτά εξιστορούν την πορεία ενός ατόμου με πρόβλημα στη μάθηση που τελικά διαγιγνώσκεται επίσημα και τελικώς η μαθησιακή δυσκολία διαχειρίζεται επαρκέστερα και η αυτοεκτίμηση του ατόμου βελτιώνεται. Ο εκφοβισμός και οι χαρακτηρισμοί

αποδίδονται ως συνήθεις πρακτικές, ενώ σε πολλές από τις ιστορίες οι γονείς αρνούνται ότι το παιδί τους έχει κάποια δυσκολία και αντιστέκονται στην αξιολόγηση. Αξίζει να αναφερθεί ότι κάποια βιβλία που περιείχαν τεκμηριωμένες πληροφορίες σχετικά με τις μαθησιακές δυσκολίες διαχωρίστηκαν από την έρευνα (Prater, 2003).

Αρκετοί περιορισμοί αναφέρθηκαν σε αυτή την έρευνα, κάποιοι από τους οποίους είναι ότι δεν ελήφθη αξιοπιστία για τα δεδομένα, και παρά το γεγονός ότι ο ερευνητής εφάρμοσε ορισμούς για την εννοιολογική ταξινόμηση, οι αποφάσεις του θα μπορούσαν να θεωρηθούν υποκειμενικές (Prater, 2003).

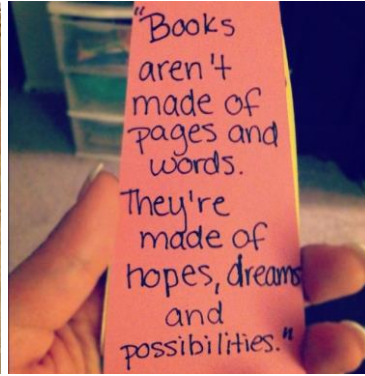
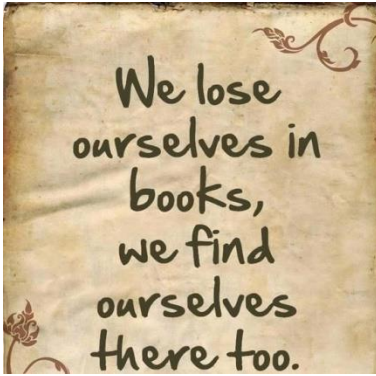
Ο αριθμός των ενενήντα βιβλίων αντιπροσωπεύει ένα μικρό ποσοστό της νεανικής λογοτεχνίας που διατίθενται σήμερα σε βιβλιοθήκες, σχολεία και ράφια σπιτιών. Το γιατί τα περισσότερα βιβλία δεν αναγράφουν ότι συμπεριλαμβάνουν χαρακτήρες με μαθησιακές δυσκολίες παραμένει ασαφές. Οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές των εκπαιδευτικών καλούνται να αναζητήσουν τις φαντασιακές απεικονίσεις των μαθησιακών δυσκολιών και να τις χρησιμοποιήσουν ως εκπαιδευτικά εργαλεία στις τάξεις τους. Ομοίως, οι γονείς και οι βιβλιοθηκονόμοι ενθαρρύνονται να συμπεριλαμβάνουν βιβλία που απεικονίζουν άτομα με μαθησιακές δυσκολίες στο σπίτι τους και στις συλλογές που βρίσκονται στις βιβλιοθήκες.

Γενικά, η βιβλιοθεραπευτική προσέγγιση αναδεικνύει τη λογοτεχνία ως πάροχο εναλλακτικών λύσεων σε ένα πρόβλημα και οδηγεί σε συζήτηση γύρω από το πραγματικό πρόβλημα, κοινωνεί νέες αξίες και συμπεριφορές με το υπό θέση ζήτημα, οι ατομικές διαφορετικότητες γίνονται κατανοητές, αλλά και τα θέματα που άπτονται των μαθησιακών δυσκολιών, ενώ προωθείται και διατηρείται η ψυχική υγεία και ενισχύεται η αυτοεκτίμηση, καθώς οι μαθητές αντιλαμβάνονται πως δεν είναι οι μόνοι που έχουν βιώσει το πρόβλημα.

Για το τέλος, παρατίθεται η ευχαριστήρια ομιλία του Mark Haddon, στον οποίο απονεμήθηκε το βραβείο παιδικής λογοτεχνίας υψηλής ποιότητας που απεικονίζει κατάλληλα άτομα με δυσκολίες στη μάθηση (Dolly Gray) και μοιράστηκε τις σκέψεις του σχετικά με τη συγγραφή του μυθιστορηματός του «Το περίεργο περιστατικό του σκύλου μες στη νύχτα» ή αλλιώς «The Curious Incident of the Dog in the Nighttime» και ολοκλήρωσε την ομιλία του με το ακόλουθο απόσπασμα:

«Ανυπομονώ για τη στιγμή του όχι μακρινού μέλλοντος όπου τέτοια βραβεία θα φαίνονται ξεπερασμένα και περιττά. Όταν παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες όλων των ειδών θα είναι μέρος της κοινωνίας μας, ακριβώς όπως τα κοκκινομάλλικα παιδιά ή τα παιδιά που παίζουν κλαρινέτο, και οι αναγνώστες δε θα παρατηρούν καν ότι ένα βιβλίο περιλαμβάνει έναν χαρακτήρα με μαθησιακές δυσκολίες διότι τέτοια βιβλία θα είναι τόσο κοινά, όσο και το φαινόμενο της βροχής»

“I...look forward to a time in the not too distant future when such prizes seem outdated and unnecessary, when children with learning difficulties of all kinds are as much a part of our society as children with red hair or children who play the clarinet and readers who do not even notice when a book contains a character with learning difficulties because such books are as common as rain.”

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αντωνίου, Α.-Σ. (2009). Ψυχολογία ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Αθήνα: Εκδόσεις Πασχαλίδη.

Αντωνίου, Α.-Σ., & Πλούμπη, Κ. (2011). Το στρες που βιώνουν οι γονείς παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στο Εταιρεία Ειδικής Παιδαγωγικής Ελλάδος (Επιμ.), Η Ειδική Αγωγή Αφετηρία Εξελίξεων στην Επιστήμη και στην Πράξη (Τόμος Ε΄, σσ. 138-149). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Αντωνίου, Α.-Σ., & Σωτηράκη, Κ. (2011). Επιτακτική η ανάγκη συμβουλευτικής υποστήριξης και στους χαρισματικούς μαθητές. Στο Εταιρεία Ειδικής Παιδαγωγικής Ελλάδος (Επιμ.), Η Ειδική Αγωγή Αφετηρία Εξελίξεων στην Επιστήμη και την Πράξη (Τόμος Δ΄, σσ. 264-276). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Bowen, M. L., & Glenn, E. E. (1998). Counseling interventions for students who have mild disabilities. *Professional School Counseling*, 2, pp.16–25.

Deshler, D., Ellis, E.S., & Lenz, B.K. (1996). Teaching adolescents with learning disabilities: Strategies and methods. Denver: Love.

Heinrichs, R. R. (2003). A whole-school approach to bullying: Special considerations for children with exceptionalities. *Intervention in School and Clinic*, 38, pp.195–204.

Κοτρώνη, Χ., & Αντωνίου, Α.-Σ. (2012). Το σχολείο ως σημαντική πηγή στρες για τους μαθητές με δυσλεξία. *Σύγχρονα Θέματα Εκπαίδευσης*, 2, (2), 159-176.

McGrady, H., Lerner, J., & Boscardin, M. L. (2001). The educational lives of students with learning disabilities. In P. Rodis, A. Garrod, & M. L. Boscardin (Eds.), *Learning disabilities & life stories* (pp. 177–193). Boston, MA: Allyn & Bacon

Oermann, M. H., & Lindgren, C. L. (1995). An educational program's effects on students' attitudes toward people with disabilities: A 1-year follow-up. *Rehabilitation Nursing*, 20, pp.6–10.

Prater, M.A. (2003). Learning Disabilities in Children's and Adolescent literature: How are characters portrayed?. *Learning Disability Quarterly*, 26, (1), pp.47-62.

Rock, E., & Leff, E. H. (2007). The professional school counselor and students with disabilities. In B. T. Erford (Ed.), *Transforming the school counseling profession* (2nd ed., pp. 318–250). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Rodis, P., Garrod, A., & Boscardin, M. L. (Eds.). (2001). *Learning disabilities & life stories*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Silver, L. (1998) *The misunderstood child: Understanding and coping with your child's learning disabilities*. New York: Times Books.

Tarver-Behring, S., Spagna, M. E., & Sullivan, J. (1998). School counselors and full inclusion for children with special needs. *Professional School Counseling*, 1, pp.51–56.

Vernon, A. (Ed.). (2004). *Counseling children & adolescents* (3rd ed.). Denver, CO: Love.

Witherell, C. S., & Rodis, P. (2001). “Shimmers of delight and intellect”: Building learning communities of promise and possibility. In P. Rodis, A. Garrod, & M. L. Boscardin (Eds.), *Learning disabilities & life stories* (pp. 165–176). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Wolter, J. A., DiLollo, A., & Apel, K. (2006). A narrative therapy approach to counseling: A model for working with adolescents and adults with language-literacy deficits. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 37, 168–177.